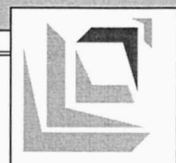

Сиг. 0807

**НАСТАВНА
ПРОГРАМА**

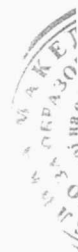
**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

ЈАЗИК И КУЛТУРА НА РОМИТЕ

V ОДДЕЛЕНИЕ

**ДЕВЕТГОДИШНО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ**

Скопје, 2008

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Биро за развој на образованието
СКОПЈЕ

Примено: 20.06.2008			
Орг. единица	Број	Прилог	Вредност
07	3664	1	

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр. 58/00 и 44/02) и член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по јазик и култура на Ромите за V одделение на деветгодишното основно училиште.

АРХИВСКИ ПРИМЕРОК

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО V ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот / ученичката :

- да се оспособи за усно и писмено изразување на ромски јазик
- да се оспособи за правилно изговарање на гласовите и зборовите
- да умее самостојно да говори и пишува на ромски јазик
- да знае да користи речник и други помагала
- да се оспособува да чита со разбирање различни текстови;
- да користи правилен ред на зборовите во реченицата;
- да користи граматички и правописни правила при говорење, читање и пишување;
- да го збогатува речникот со нови зборови ;
- да се поттикнува да усвојува знаења за народната и уметничката литература на Ромите.
- да учествува во разговор и да умее да искажува свои доживувања, чувства и факти;
- да развива чувство на припадност кон својата култура и почит кон другите култури;

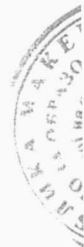
2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Слушање, говорење, читање и пишување			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да зборува за себе си, за своите интереси како и за другите; - да ги опишува своите активности во училиштето, семејството и околината; - да умее да поставува и одговара на прашања за позната тема (здрава исхрана, слободно време и др.); - да опишува појави во природата и околината; - да разбира описи на лица, настани, предмети и сл.; - да ја разбира содржината на слушнат дијалог, 	<p>Јас и другите (во семејството, училиштето) Me thaj avera (ani familia, sikljovlin)</p> <p>Слободно време- Tromalo Vakti</p> <p>- Појави во природата Čipote ani prakrita</p> <p>- Мојата околина –Miro trujalipe</p>	<p>Kako, Bibi, Mami, Papu, Phrala, Penja, Romani čhib, Historia Ničekeripe e jeriengoro, Sikljovlinakere aktivitetete.</p> <p>Vikendo, Dajani, Vurdon, Avtobuso/Reizi, Kombi</p> <p>Šil, Tatipe, biršind/biršim, Iv</p> <p>- Pakutni , Diz/Foro, Gav, Dadesthan; - Pošta, bioskopo, teatro;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Вежби за опишување на активности во училиштето, семејството и околината; - разговори за секојдневните активности во училиштето, семејството и во околината; - дополнување на реченици по слушнат исказ, дијалог или приказна; - Опишување на појави во природата и околината. - Вежби за пишување на описи според слики или слушнат текст; - читање и слушање на дијалог, народна приказна и сл.

<p>краток текст, народна приказна и сл.;</p> <p>- да умее да го објасни хронолошкиот ред на настани во краток текст, расказ, дијалог;</p> <p>- да разбира текст од познати ситуации на ромски јазик (нарачка, покана и сл.);</p> <p>- да користи изрази за културно однесување кон други лица;</p>	<p>- Здрава исхрана- Sastano hape</p> <p>- нарачка во ресторан</p> <p>-Искази за културно однесување</p> <p>Разговори за интересите на учениците</p> <p>-текст и тема-teksto</p> <p>-нови зборови- bipendžarde lafia</p>	<p>- Emišia, Zarzavatia thaj avera produktoja ano granapi, restorani;</p> <p>Šaj te anen mange....?</p> <p>Alo, šukar dive. Me sium....., mangava te džanav</p>	<p>- Разговор за хронолошко подредување на настани во текст;</p> <p>- разговор за здрава исхрана и одржување на личната хигиена;</p> <p>- вежби за учество во кратки разговори (во продавница, ресторан и сл.);</p> <p>- водење кратки разговори, давање описи, барање/давање на кратки информации, др..</p>
<p>- да умее да чита течно текстови со позната тематика;</p> <p>-да се оспособува за правилно читање, слушање и говорење на народните поговорки;</p> <p>- да разбира описи на секојдневни активности и дејствија;</p>	<p>-Народни поговорки- Selieskere phendina</p> <p>-Изрази sakodiveskere lafia</p>	<p>Lafikeripe maškar duj džene , jekhrigalo vakeripe</p> <p>Drabaripe thaj analiza-bipendžarde lafia</p>	<p>- Читање на дијалози, приказни и раскази за подобрување на изговорот на зборовите и гласовите;</p> <p>- читање на дијалози и водење на разговор според тематски слики во врска со дијалогот.</p> <p>- разговори за интересите на учениците и нивните секојдневни активности.</p> <p>- игровни активности за одговарање на прашања за видено, слушнато и доживеано;</p>

<p>- да разбира пораки од подолги текстови за позната тема;</p> <p>- да користи правилно јазични средства, правопис и интерпункција;</p> <p>- да се поттикнува на самостојно писмено изразување на ромски јазик;</p>	<p>-Приказни-Paramisa (amare thaj avere manušengere)</p> <p>-Гатанки-garavde lafia</p> <p>-Пријателство(текст)-xramomo teksto baš o amalipe</p> <p>-Хумористични приказни-Asamnaskere paramisa</p>	<p>Pučipasa o Stamboli ka arakhe, Lače phralja baro kher kerena, Čorore manuše sajgia nane</p> <p>So keresa?, Sar sian?, Kaj džasa?, Ka ikljova?, Phenava, ka ave?</p> <p>O Rom thaj o thagar, Sar barjovena o čhave?</p> <p>So barjol e šeresatele, e pirenca upre (purum)?</p>	<p>-пишување на реченици каде се употребувани нови зборови;</p> <p>-препознавање на народни поговорки и поуки од нив;</p> <p>- увежбување на свекојдневните изрази во комуникацијата на учениците и наставникот;</p> <p>- слушање на приказни , читање, разговор и извлекување на поука од приказната.</p>
	<p>- Стихотворба-gila</p>	<p>Me thaj miro amal</p>	<p>- Пополнување на испуштени зборови во напишан текст;</p> <p>-вежби за пишување на текст;</p> <p>-вежби за читање и објаснување на видот на</p>

	Биографија-	<p>Sar o Nastradin hodža hovavdja e thagare?</p> <p>8-to April, Almakoro suno, Vešakiri škola</p>	<p>приказната (народна, сказна и легенда).</p> <p>-Вежби за правилна артикулација и интонација при рецитирање, читање и сл.;</p>
<p>- да пишува детални лични информации.</p>		<p>Me sijum bijando..... ki diz ko.....sikljovava ki</p>	<p>- вежби за пишување детални лични информации во писмо, кратка биографија и др ;</p>

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Јазик			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	1. Граматика		
Ученикот/ ученичката: - да стекне поим за самогласки и согласки и да ги разликува;	Самогласки и согласки Avazjengoro ulavipe	a,e,i,o,u-vokaloja b,d,g,dj,h,m,v, z,ž,dž,b,t,k,kj, x,f,j,s,š- konsonantoja	- Вежби за разликување на самогласките од согласките, нивно правилно изговарање и пишување.
- да го сфати и применува членот, родот и бројот кај именките во усно и писмено изразување;	Род кај именките - нови зборови- Jeri ko anavjora	- Murshikano-Ruv - Dzhuvljikano-Daj, čhaj	Вежби за: - разликување на членот, родот и бројот кај именките; - правилна примена на членот, родот и бројот кај именките.
- да усвои поими за описни, присвојни и показни придавки и правилно да ги применува во усно и писмено изразување;	Образување на придавките - Dodine : описни- kvalitativna , односни – relacikane и бројни – gendale	- Kvalitativna-Galbeno kalem -Relacikane Romano bijav -Gendale Dujto dive	Вежби за : - разликување на описните, присвојните и показните придавки; - правилна употреба на описните, присвојните и показните придавки во реченицата.
- да усвои поим за замена како збор кој заменува лице;	- Замена - лични Ishanardine-simale - повратни и показни- irutni thaj	Simale Me, tu, ov, oj, amen, tumen, von/ola	- Разликување на личните замени од другите замени, нивната правилна употреба во усниот и писмениот говор.

	sikavipaskere	-tu tuke gndinesa-irutne -okova, akava- sikavipaskere	
- да разликува и употребува глаголи во сегашно и идно време (без дефиниција); - да се оспособува да го зачува редот на зборовите во реченицата.	- Глаголи – Keripnengere vaxtia - akanutno thaj avutno vaxt (глаголи во сегашно и идно време) Збороред на речениците	Drabarava Drabardjum Ka drabarav Drabar Avdive ka drabarav miro manglo lil	- Употреба на глаголите во сегашно и идно време) и императивот (без дефинирање). Вежби за правилно пишување

	2. Правопис		
- Да ги усвојува правописните правила за пренесување на дел од зборот од еден ред во друг;	- Пренесување на дел од зборот од еден ред во друг	- ničekeripe	- Активности за пренесување на дел од зборот од еден ред во друг.
- да ги усвојува правописните правила за пишување на сопствените именки, сложени географски имиња, имиња на институции, адреси, списанија, празници и др.	- Пишување на голема буква (кај сопствените именки, имиња на институции, адреси, списанија, празници и сл. -кратенки	-Fatima, adr. A.Miladinovski.. Roma indeks, Baro dive 8-to Marto (džuvlikano dive),thaj aver. D-r; Prof., Mr	- Вежби за правилна примена на правописните правила за пишување на сопствените именки, имиња на институции, адреси, списанија, празници и др.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Изразување и творење			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	1. Усно изразување		
<p>Ученикот/ ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се оспособува: <ul style="list-style-type: none"> - да прераскажува, самостојно, текстови по даден план; - да раскажува за сопствени доживувања, набљудувања (по даден план); - да опишува настани, случки и ликови; - да известува за актуелни настани и доживувања од екскурзии и др.; 	<ul style="list-style-type: none"> - Прераскажување на текстови со следење на хронологијата на настанот (по даден план) - Раскажување на доживувања, набљуденија (по даден план) - Опишување настани, случки и ликови (по даден план) - Известување за настани и доживувања од екскурзии и др. 	<ul style="list-style-type: none"> - Усно прераскажување; - раскажување; - опишување; - известување <p>Mujeskoro vakeripe, mothovipe, deipe informacia</p>	<p>Вежби за прераскажување на обработени текстови;</p> <ul style="list-style-type: none"> - вежби за раскажување на случки и доживувања (по даден план); - вежби за опишување на настани, случки и лица (по даден план); - вежби за известување од настан (случка) по хронолошки ред (според даден план).
	2. Писмено изразување		
<ul style="list-style-type: none"> - да прераскажува слушнат текст како говорник; - да прераскажува обработен текст со менување на завршетокот на текстот; - да раскажува по даден почеток; - писмено да одговара на прашања за обработен текст; - да раскажува доживеан настан; 	<ul style="list-style-type: none"> - Прераскажување на текст - Прераскажување на обработен текст со менување на завршетокот на текстот - раскажување по даден почеток - Писмено одговарање на прашања за обработен текст - Раскажување на доживеан настан 	<ul style="list-style-type: none"> - раскажување; - опишување; - известување; - писмо 	<p>Вежби за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прераскажување на обработен текст со менување на завршетокот на текстот; - раскажување по даден почеток; - писмено одговарање на прашања за обработен текст; - раскажување на доживеан

<ul style="list-style-type: none"> - да опишува настани и лица (по даден план); - да умее да составува самостојно текстови (писмо до непознато другарче). 	<ul style="list-style-type: none"> - Опишување настани и лица (по даден план) - Писмо до непознато другарче. - Диктат 	<p>- Me mangava te pendzarav man tusa</p>	<ul style="list-style-type: none"> настан; - раскажување со даден почеток; - опишување на настани и лица (по даден план); - писмо до непознато другарче.
---	--	--	--

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Култура на Ромите			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да пројавува интерес за песни од музичкото творештво на Ромите; - да го разбере значењето на народните обичаи и обреди на Ромите; - да познава некои стари занаети и други обележја од животот и културата на Ромите. 	<p>Историја и култура на Ромите</p> <ul style="list-style-type: none"> - Народни песни,инструменти, носии, ора и игри - Народни обичаи и обреди - Стари занаети и обележја од животот и културата на Ромите.. -Химна на Ромите 	<p>Историски податоци</p> <p>Народни песни, инструменти, носии, ора и игри;</p> <p>Народни обичаи и обреди</p> <p>Стари занаети.</p> <p>Gelem, Gelem....</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Слушање на народни ромски песни. - Запознавање со традиционалните музички инструменти, носии и ора. - Разговор за обичаите и обредите на Ромите. - Посета на занаетчиски дуќан. - Разгледување на фотографии со карактеристични елементи од културата на Ромите.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Предметот **јазик и култура на Ромите** ги опфаќа следните подрачја: **Слушање, говорење, читање и пишување; Јазик (Граматика); Изразување и творење и Култура на Ромите.**

При планирањето на наставата во V одделение наставникот/-чката важно е да има предвид дека треба интегрално да се планираат целите, содржините и активностите од сите наставни подрачја во наставната програма за да може да се постигне целovitост во слушањето, говорењето, читањето, изразувањето и творењето на ромски литературан јазик. Исто така, подеднакво треба да внимава во интегралното планирање да не се запостават некои од битни карактеристики на ромскиот јазик што се предвидени со наставната програма. Бидејќи овој наставен предмет во V одделение се изучува со по два часа неделно, наставната програма одговара на развојните карактеристики на учениците и предвидениот фонд на часови.

Како што е веќе наведено, секое наставно подрачје интеракциски упатува на системот на наставата по предметот јазик и култура на Ромите. Предметните подрачја даваат такви можности според структурата на целите и содржините, па во таа смисла не може да се разработуваат содржини (песни, раскази, народни приказни, басни и сл.), а притоа да не се користат формите на изразување и творење (прераскажување, опишување) или да не се внимава на знаењата за јазикот во изразувањето и творењето). Оваа поврзаност меѓу наставните подрачја по предметот јазик и култура на Ромите е битна, исто како што е и поврзаноста на предметот со содржините од другите предмети, што претставува важен принцип во реализацијата на наставата во основното училиште.

При планирањето на содржините наставникот/-чката треба да се придржува на правилата на постапност и систематичност, така што при разработката на новите содржини да се следи спиралната прогресија односно секогаш врз основа на познати содржини да се надградуваат нови при што подеднакво да се развиваат четирите јазични вештини: слушање, говорење, читање и пишување. Исто така, за да може да се постигне целта на наставата по овој предмет се налага потреба наставникот/чката да планира и да обработува претежно содржини (текстови, песни, раскази и сл.) на ромски јазик во кои се содржат теми, обичаи и други карактеристики поврзани со јазикот и културата на ромскиот народ.

Прејорак за корисјење на годишниот фонд на часови- 72 часа годишно, 2 час неделно.

- По наставни подрачја се предлага: Слушање, говорење, читање и пишување – 30; Изразување и творење - 18 часа; Јазик (Граматика) - 15 часа; Култура на Ромите- 9 часа.

Наставни средсја:

- учебник избран за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
- сликовници, приказни, песни, списанија, енциклопедии, речници и сл.;
- аудио-визуелни средства и други средства во зависност од предметот - CD ;
- други извори на учење: Интернет.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

На почетокот на учебната година наставникот прибира показатели со цел да се запознае со предзнаењата на учениците за ромскиот јазик, во функција на квалитетното планирање и реализирање на идните активности. Исто така, треба да воспостави контакт со родителите и да ги запознае со карактеристиките на наставната програма по ромски јазик и начинот на обработката на содржините во наставата и следењето на постигањата на учениците (особено дека во петтото одделение учениците се оценуваат со описна и бројчана оценка а во текот на годината, а на крајот на наставната година учениците добиваат свидетелства само со бројчани оценки).. Притоа треба да се нагласи дека оценката по овој предмет влијае на општиот успех на ученикот.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ - Во текот на наставата по ромски јазик во петто одделение се препорачува редовно следење кое вклучува изработка и водење на портфолио на учениците што опфаќа:

- собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно;
- тековни (формативни), однапред подготвени, евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна негова активност во кои наставникот ја бележи фактичката состојба;

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ - Врз основа на целокупните податоци од формативното оценување наставникот го опишува развојот на секој ученик поединечно, во рамките на секое програмско подрачје од наставната програма по ромски јазик.

ДОСТАПНОСТ И ПРООДНОСТ НА ПОРТФОЛИОТО

- Завршната описна оценка заедо со бројчаната оценка се доставува до родителите и станува дел од портфолиото на ученикот.
- Портфолиото на ученикот со прочистени и селектирани податоци за ученикот се пренесува во наредното, повисоко одделение.

НАЧИНИ НА ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ - Согласно со природата на програмата по јазик и култура на Ромите во петто одделение, може да се применуваат различни методи и техники за усно и писмено проверување на владеењето на ученикот (говорни вежби, презентации, писмени вежби, и сл.).

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и на наставните средства за I до VI одделение донесен од страна на Министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во петто одделение може да ја изведува лице кое добро го говори ромскиот јазик и кое завршило:

Педагошки факултет

Филолошки факултет – наставен смер:

Филозофски факултет - Институт за педагогија

Забелешка : Во случај на немање на соодветен наставен кадар може да се вклучат и наставници со завршена педагошка академија или виша педагошка школа.

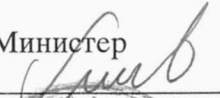
7. КОМИСИЈА КОЈА ЈА ПОДГОТВИ НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

- Имран Јашари- О.У. „Гоце Делчев”-Тетово
- Љатиф Демир- Ромски Културен и Едукативен Центар ” Дархиа “ –Скопје
- Севџан Сулејманоски –О.У ” 11 Октомври”-Куманово
- Хасан Идризи-О.С.У.-„Гоце Стојќески „и “Тодор Скалоски Тетоец” -Тетово
- мр Таше Стојаноски – Координатор- Биро за развој на образованието- Скопје
- Жанета Чонтева, - психолог - УНИЦЕФ

8. ПОТПИС И ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по јазик и култура на Ромите за петто одделение во деветгодишното основно образование ја донесе

Министер

Сулејман Рушти

на ден РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Скопје ~~МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА~~
Бр. 07-4090/1
22 05 2007 год.
СКОПЈЕ

